

onim peterim drevesom, do katerih ima vsak ud pravico, določi odbor. Kdor bode več naročil, sme si pleme in vrsto čez to število naročenega drevja izbrati. Prihodnjo zimo bode odbor izdal zapisek (katalog) v družbeni drevnici vzgojenega drevja.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani, dne 1. septembra 1889.

Ivan Murnik s. r.,
predsednik.

Gustav Pire s. r.,
tajnik.

Globoko oranje.

Ni dvomiti, da je povprek bolje globoko orati nego na plitvo. Toda ljudje globoko oranje premalo cenijo. Zlasti v sedanjih slabih časih bi kazalo kmetovalcem vse poskusiti, da pomnožijo pridelke svojih zemljišč. Globoka brazda bode zmerom z ozirom na pridelek bolj ugajala nego plitva. Tega se lahko prepričamo, ako pogledamo na žita in okopavne sadeže po njivah, globoko oranih. Čim globlje je orana njiva, tem laglje in hitreje morejo rastline s svojimi koreninami prodirati. Korenine imajo zopet še drobnejše koreninice, po katerih rastlina srka iz tal svoj živež. Delovanje bode olajšano, ako je zemlja globoko vzrahljana. Po tem pa lahko razumemo, zakaj rastlina tem lepše raste, čim laže ji korenine prodirajo in se razraščajo. Krepka rastlina pa laglje prenaša vremenske in druge nezgode. Globoko orana njiva zadržuje vlago in suša jej ne škoduje tako hitro, kakor plitvo oraniam. Globoko orane njive pa tudi preveliko mokroto hitreje poskrijejo v zemljo nego plitvo orane. Kedar plug globoko reže, meče spodnje plasti, na katere ni še vplival zrak, na površino. Tod se plasti razkrojijo in njih rodovitne tvarine pognoje njivo. Zatorej mora vsakemu razumniku biti jasno, da je globoko oranje koristno. Vpraša se torej, kako se to najlaže stori!

Vse rastline ne uspevajo precej v novi zemlji. Zatorej treba dobro odbirati, da začnemo s takšnimi, katerim ugaja novina. Najbolje je saditi tako zvane okopavne sadeže, namreč krompir, repo, zlasti pa korenje. Korenje rodi izvrstno v globoko orani zemlji, ter nič ne dene, če je iz globočine na vrh vzorana zemlja še precej nerazkrojena. Tudi ogršica ljubi globoko vzorano zemljo ter izvrstno prospeva uže v prvo. Isto velja zastran ovsa. Vendar ne kaže vsake njive globoko orati. Poprej treba dobro preiskati, kakšna prst se nahaja v globočini, to pa zvemo najlaže z vrtanjem in prekopavanjem. Glina, ilovica, pesek, prod itd. vse to vzorano ter na površino vrženo bi njivo le skvarilo, pa ne zboljšalo. Ilovico morajo le tam brezskrbno mešati z njivsko prstjo, koder je prst nastala iz nje. Gospodarji žganjarji sadijo mnogo krompirja, ker ga potrebujejo za izdelovanje žganjice.

Z velikim haskom orjejo takšni gospodarji globoko svoje njive ter se drže sledečega kolobarja: krompir, jarina, krompir, jarina z deteljo. Pri takšnem kolobarjenji kaže njivo takoj 25—30 cm. globoko vzorati. Orje se pa jeseni za prvi krompir kar najbolj mogoče globoko, pa s plugom, kateri zemljo dobro obrača. Kajti le, če plug spodnje plasti meče na površino, hasni globoko oranje, ker zrak prst novo razkroji in stori rodovitno. Da bode oranje dobro opravljeno, svetovati je četverjad napreči. Ni se pa treba ustrašiti, ako vzorana njiva neprijetno v oči bode. Ko bode krompir pospravljen, bode tudi njiv lice prijaznejše.

Za krompirjem pride na vrsto oves tudi tam, koder sejejo sicer ječmen. Zemlja ni še za ta sadež pripravna. Za drugi krompir treba zopet jeseni enako globoko orati. Sledi pa potem jarina z deteljo. Kdor jej hoče še nekoliko pomagati, naj spravi na njivo, predno prvokrat vlačí, nekoliko apna ter ga razgrne po krompirišči. Vlačenje z brano in naslednje okopavanje krompirja pomeša apno prav dobro z njivsko prstjo, in detelja prospeva izvrstno. Tako delajo v saksonskih goranjih Lužicah in so prav zadovoljni z uspehi.

Koder pa gospodarji ne žgo žganjico in sploh po manjših gospodarstvih, ravnajo pa nekoliko drugače. Jeseni orjejo globoko. Spomladi vsejejo oves ali nasadijo krompirja. Po zimi ostane globoko vzorana njiva, kakor je bila jeseni. Nekateri raztrosijo še jeseni gnoja po vzorani njivi, kar razkrojitev na površino vzorane zemlje močno pospešuje. Na ta način dosežejo namen najhitreje. Njiva je kmalu zelo zboljšana.

Sedaj pa hočemo razjasniti drug način, po katerem je ravnati, kedar treba njive globoko orati ter tako zboljšati. Postopati je polagoma. Dežnica leze njivi skozi površino na dno in jemlje s seboj mnogo hranilnih tvarin, ki se nabirajo po spodnjih plasteh zemlje in sicer najbolj v ilovici. Zatorej nahajamo v težki zemlji neposredno pod zgornjo plastjo še drugo plast, katera je bogato napojena z gnojili, po več palcev na debelo.

Ta plast postane sčasoma, ko plug nad njo reže, jako trdna. Korenine naših navadnih rastlin prejemljejo tudi vsled tega le malo hrane iz nje. Zatorej kaže globoko orati, da ta trda plast pride na površino ter se ukoristi, kakor je prav. Orje se naj v ta namen 5—8 cm. globlje nego je navada, pa vselej pred zimo. Ako smo torej letos 8 cm. globlje orali nego poprej, smemo prihodnje leto plug samo 2 cm. niže spuščati. Tako prodiramo od leta do leta globlje v spodnje plasti, dokler ne dosežemo popolnoma svojega namena. Pri drugem načinu torej napreduje vse prav počasno. Zato priporočamo prvi način, po katerem se hitreje bližamo svojemu namenu.

Zlasti po težkih zemljiščih kaže globoko orati, in srečni uspehi ne bodo izostajali. Ako še po vrhu potrosimo apna ali laporja, dobimo veliko več in lepših pridelkov. Mnogo je še takšnih gospodarjev, kateri mislijo, da le zastonj živino mučimo z globokim oranjem,

haska pa ni nobenega. Naj torej sami poskusijo, in prepričali se bodo ter zaporedoma povsodi globoko orali, koder kaže. Globoko oranje daje nam mnogo poročstva za prospevanje vseh pridelkov, bodi leto sušno ali mokrotno. Vsak kmetovalec naj bi torej tako globoko oral kakor dopuščajo svojstva njegovih njiv.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

127.

Širjenje rimskega sadja. Sadjarstvo v poznejših časih.

Kedar so začeli Rimci svoje gospodstvo preko Alp prenašati, začeli so tudi vse pridobitve svojega kulturnega dela v srce Evrope vlivati. Rimci so raznesli in zasadili trsje po ugodnih krajih, in so učili ljudi, kako se vino prideluje. Na tem potu je spremljalo trto cela vrsta žlahtnega sadja. Prva zemlja, ki je dobila najlepše darove z Italije, bila je Galija, današnja Francoska. Kar je nekdanja Grška Italiji, to je sedaj postala Italija Galiji. Razen hrušk in jabolk, kakor se sodi, Galija ni imela drugega boljšega sadja, dokler ni prišla v dotiko z Italijo. In sedaj se je razširilo rimsko sadje brzo po Galiji, in se je tu bolje požlahnilo. Omenja nam uže Kolumela, da so breskve v Galiji najboljše, kar jih je. Tudi pozneje je Francoska najlepše in najžlahtnejše vrste breskev vzgajala. Mnogo francosko sadje se zлага po opisu z onim, ki ga Plinij v Italiji omenja.

Rimski vpliv je segel z Galije na Angleško, in uže Tacit spominja, da zemlja in podnebje v Britaniji ugaja vsakej vrsti sadja, razen trsju in oljiki. Žlahtne črešnje, ki jih je Lukul v Rim prinesel, dospele so 120 let pozneje uže v Britanijo, pa tudi jabolka, kakor se zdi, prinesli so Rimci na Angleško. Kedar so Rimci prišli v današnje nemške kraje, našli so uže pri tamošnjih stanovnikih sadje, ali bilo je pred kot ne drobno, kajti Tacit ga ne hvali. Sodeč po nemških imenih, gotovo so Nemci uže davno jabolko poznavali, dočim so črešnje, breskve, hruške in slive od Rimcev prejeli. Pod rimskim gospodstvom se je tu vse bolje širilo in razvijalo sadjarstvo, in najstarejši nemški zakoni uže vsi navajajo kazni proti poškodovanju sadnih dreves. Tudi po naših krajih je rimsko gospodstvo uvelo razno sadje.

Med tem ko je rimsko gospodstvo s svojim veličanstvom in sijajem obsevalo malone vso Evropo, zavlekel se mu je uže v srce črv, ki ga je čimdalje razjedal. Veličanstveno deblo rimske kulture se je začelo sušiti in pojedine veje polagama odpadati. V to so navalila še divja krdela v Evropo, začela preganjati mirna poljedelska plemena, in ta burja in to gibanje je shrhalo

rimsko moč. Zginila je rimska slava, rimska država kakor da jo je kdo čez noč s sveta zvel, ali plodov rimske kulture ni moglo niti barbarstvo več uničiti. Seme te kulture je palo v dobro prst ter je tu skrivaj klilo, dokler je dobilo božje svetlobe, da se razvije v nova debla. V tem tožnem času je posijalo človečanstvu solnce zopet z vzhoda. Z onih istih krajev, s katerih je pred stotinami let prišla prva kultura v Evropo, posijali so vnovič žarki rešitve. Iz semitskega naroda je prišel Zveličar sveta, čegar nauk je obličje zemlji spremenil. Rimsko gospodstvo je z seljaka in pastirja napravilo pravega roba, a krščanstvo je vzdignilo siromaka in seljaka na človeško dostojanstvo. V blagotvornem tem delovanju je sprejela nova vera ostanke rimske kulture kot svojo dedščino in jo čuvala in nje govala kot svetinjo. Dokler je zunaj bučalo barbarstvo, za toliko časa se je znanost skrila v samostansko izbico, in tudi vse veje gospodarstva so se stisnile ob samostansko zidovje. Samostanci so sami zavihali rokave, polje orali, trs vzgajali, sadunosnike zasajali in divjake cepili. Samostani so bili često edina učilnica, kjer se je mogel narod poučiti v boljšem in naprednejšem gospodarstvu. Najlepše sadno drevje je raslo pri samostanih, in mnogo plemenito sadje ima še dandanes samostansko ali cerkveno ime.

Tudi na Švedsko so prinesli samostanci raznega sadja, in še dolgo pozneje so ostali samostani glavni uzor sadjarstvu. Tako je glasoviti samostan Chartreu pri Parizu učinil za sadjarstvo več, kakor bodisi kdorkoli na svetu. S samostanskega zidovja se je razširilo sadjarstvo po vsej zemlji, in tako je žlahtno sadno drevje začelo cvesti in roditi tudi po kraljevskih, plemiških in kmečkih vrtovih. Ljubitelji in varuhi sadjarstva so se jeli množiti, in med njimi moramo kot najzasluženejšega omeniti Karola Silnega. Ž njegovih gospodarstvenih spisov vidimo, koliko se je za sadjarstvo trudil, koliko dreves je dal zasaditi in vzgojiti. In njegov izgled je mnogo vplival. Naposled moramo omeniti tudi križarskih vojsk, ki so Evropo z vzhodom v dotiko spravile. Z Azije so takrat prinesli mnogo žlahtnega sadja, kakor nam to pričajo sama imena nekaterega sadja.

Za požlahtnenje in razširjanje sadja se je učinilo v novem veku največ v Francoskej. S Francoske imamo svoje najlepše sadje, in tudi danes še je Francoska v tem prva na svetu. Z gore omenjenega samostana in z montreuilskih vrtov se je razširilo najfinejše sadje po vsej Evropi. Ljudevit XIV. je naročil svojim poslanikom, da pokupijo po Evropi najboljše sadje in pošljejo na Francosko. Skrb za to sadje je poveril glasovitim samostancem. Vrtnarji kralja Ljudevita XIV. so vzdignili sadjarstvo do prave znanosti, in napisali so uprav klasiških del o sadjarstvu. Francoska se je osobito odlikovala s požlahtnenjem hrušk, in zato je vzgojila največ in najlepših vrst, katere so se po vsej Evropi udomačile pod francoskimi imeni. Razen Francoske je tudi Nizozemska veliko storila za vzgoj sadjarstva, a temu je največ šlo na roke blago podnebje in plodna zemlja. Tu so se razvile premnoge vrste jabolk in hrušk, češenj